

Píseň: EZ130 – Můj Pane, z hlubin volám + modlitba; Oddíl k výkladu: Jb 3

Milí,

Na předchozím setkání jsme ukončili úvod dramatické hry Job. V této narativní části byly posluchačům předloženy základní kulisy: Kdo je Job, co se mu stalo, jakou roli v tom hraje Hospodin a co jsou zač Jobovi přátelé.

Job byl bohatý muž. Také spravedlivý a bezúhonný. O majetek a potomstvo přišel – zůstala mu jen manželka, která ho nabádala ke zlořečení Hospodinu a smrti.

Naopak Jobovi přátelé s Jobem mlčenlivě seděli uprostřed špíny a utrpení – celý týden s ním jen byli.

A je to Job, kdo prolomí toto mlčení – jak to bývá.

Tak začíná hlavní část této hry: Dialogy Joba s přáteli.

Jobův nářek

Pro jistotu je první řeč uvedena jako zlořečení (avšak dni, ne Hospodinu!). Aby každý věděl a rozuměl. Základní význam Jobova nářku je zřejmý: Job si přeje nebyť. Uprostřed strašného utrpení tělesného, vztahového, majetkového i náboženského zcela pochopitelně. Dokonce jde dál, jak to v takových situacích bývá: Kéž by nikdy nebyl.

Prosí o neexistenci dne, kdy se narodil. Kéž by nikdy nenastal. Ba dokonce už čas jeho vlastního početí (jak moderní pojetí!).

Kéž by tento den byl k nenalezení i Hospodinem, ten ať ani neusiluje tento den hledat. Kéž zůstane den početí /narození Jobova skryt uprostřed chaotické, prapůvodní noci (srv. Gn 1, 2-3).

„Neplodnost“ nebo „osamělost“ noci (v. 7) odkazuje na představu nikdy nepřicházejícího dne. Ale pro jistotu ať ani v noci (není automaticky zlou a špatnou!) nezazní žádné radostné plesání – zřejmě nad Jobovým zrozením.

Noc Jobova zrození má být zatracena, vymazána třebaš i zaklínači a mágy (dosl. „proklínači“), kteří dokáží vzbudit mýtického livjátána.

Ten se znovu vrátí v Hospodinově řeči v závěru spisu (Jb 40, 25). Je reprezentantem nepřemožitelného živočicha – mýtického draka nebo obrovského hada. Základem je snad velryba – ve starověku málo vídaná. I dnes strašidelně veliká a zdající se nepřemožitelnou.¹ Avšak pro Hospodina je tento pro člověka neporazitelný nepřítel ničím. Asi jako satan. Vztah Hospodina k livjátanovi dokonce není a priori negativní, naopak – srv. Ž 104, 26. Tak zvláštním Bohem je Hospodin.

Nebesa

K mýtickým obrazům připojuje Job také zatmění hvězd. A neexistenci východu slunce. Není-li hvězd, je noc temná. Hvězdy pak jsou pouze z Božího stvoření (Gn 1), stejně tak i slunce a světlo. Opakovaným nazvukováním stvoření světa Job usiluje sdělit hloubku svého utrpení – sahá jakoby až ke stvoření světa. Opět jde o i dnes pochopitelná vyjádření stejného, jako na počátku kapitoly: Pokud nebude existovat den Jobova zrození, nebude existovat Job, a tak ani jeho utrpení. Pokud tedy nebude existovat už svět, nebudou stvořeny hvězdy a světlo atd., opět nebude existovat ani Job, a tak ani jeho utrpení.

Závěr v. 9 je pak příkladem nesrozumitelnosti ekumenického překladu současnému čtenáři. „Aby nespatriła řasy zory“ je v kralickém překladu přeloženo jako „záře jitřní.“ Nic proti poetickým snahám v překladu, dvojnásob v poetickém textu, jímž tyto dialogy jsou. Ale já bych bez kralické Bible nebo původního textu netušil, o co se jedná. Poetický obraz „řasy zory“ mi není znám.

Smrt

¹ Největší dospělé velryby nemají žádného přirozeného predátora. Jediným ohrožením je jim člověk vybavený loděmi, harpunami a spoustou dalších technologických „výdobytků.“

I další pokračování Jobova nářku sděluje opakovaně stejné: Když už není možné vymazat den jeho početí ani narození, když není možné zrušit existenci světa a existenci samou, kéž by Job býval alespoň zemřel hned po narození (v. 11).

Kéž by o něj nebylo pečováno (v. 12), protože pak by opět zemřel. A tak opět by se vyhnul svému současnému utrpení. Místo toho by „ležel v klidu, spal, došel odpočinku.“ I to jsou i dnes srozumitelné obrazy – ve smrti je klid od strastí časného světa.

Ve smrti jsou si také všichni rovni – i králové i rádci (v. 14), ať už vybudovali cokoli. Ať už získali jakýkoli majetek (v. 15). Leží v hrobě úplně stejně jako potracené plody. Jako nedonošená miminka.²

Ve smrti je i dnes obvykle očekáván klid – ve smyslu protikladu k náročnosti a utrpení časné existence. To je běžná i pohanská a světská představivost. V tuto chvíli nepředhazujeme trpícímu Jobovi skutečnost Posledního soudu, vzkříšení ani „připojení k otcům.“ Job je hluboce trpící člověk snažící se vypovědět hloubku svého utrpení. V takovou chvíli opravovat takový detail by bylo jen projevem nepochopení trpícího.

Ve smrti jsou bohatým a mocným rovni také otroci a vězňové (v. 18). Otrok i svobodný. Malý i velký.

Bůh

Tak proč Bůh dopřává život a světlo trpícím lidem? Copak je někdo, kdo netrpí? Verš 20. je překvapivě velmi obecný. Proč to tedy Hospodin celé dopouští? Vždyť má přece moc to celé zrušit, vyřešit – už prevencí! Proč dopřává Bůh světlo života těm, kdo touží po smrti (v. 21)? Proč nepřichází smrt, po níž tak mocně a znovu a znovu touží někteří víc než po jakýchkoli jiných pokladech?

Proč se Bůh staví jako zátaras do cesty člověku, který nerozumí své cestě právě uprostřed strašného utrpení? (v. 23)

² Jak absurdní je lidská představa „něčeho dosáhnout“ nebo „něco po sobě zanechat.“ Vše lidské je pomíjivé, netrvalé – jak to vykresluje také Kazatel.

Tuto obecnost vzápětí Job vztahuje také sám na sebe: Místo radosti alespoň z jídla jen vzdychá, naříká, trpí. Vždyť ho dostihlo, čeho se bál.

Vždyť ve svém životě nepoznal klid ani mír – a navzdory očekáváním místo nich i nyní přišla bouře. Doslova přišlo „to, co způsobuje hněv a vztek.“

Závěr

Jb 3 je fakticky takřka ve všem nepravdivou kapitolou. Zcela úmyslně i v rozmezí už vlastního spisu. Usiluje totiž věrně vystihnout vnější projevy i vnitřní pochody hluboce trpícího člověka, který přišel o všechno, včetně svého zdraví. A přitom celý život náročně sloužil Hospodinu a byl mu věrným.

Jb 3 se toto velmi daří. Podstata zprávy této kapitoly je velmi srozumitelná i dnes. Snad až na zmínku o livjatánovi. Prožívání hlubokého utrpení je antropologickou konstantou – všichni lidé všech kultur a časů ho prožívají stejně. Jakkoli mohou být výrazové prostředky mírně odlišné. V takové situaci všichni lidé vidí jen své utrpení. Vidí jen sami sebe a současný prožitek bolesti. Zapomínají na vše ostatní. Na vše dobré. Tak silná je bolest, kterou prožívají. Dvojnásob, pokud je vnímána jako nespravedlivá, nezasloužená. A u Joba je tomu tak i objektivně, nejen subjektivně!

Veliká „proč“ v závěru kapitoly také rezonují i dnes. Stejný obsah vyslovují trpící i dnes. A budou i za tisíc let: Proč to ten Bůh dělá? Proč to nezařídil jinak? Proč se mi staví do cesty, které stejně nerozumím? Tak jsou rozkresleny základní témata následujících dialogů. Přiměřenou a životaschopnou odpověď na ně však dá až sám Hospodin. Nikdy jiný z podstaty věci ani nemůže.

V. 25 rozhodně nechápejme jako „čeho se bojíme, to přitahujeme.“ To je převrácení logiky tohoto verše i objektivního dění světa. Každý se totiž něčeho bojí. Každý se bojí utrpení, bolesti, ztráty. A když tyto přicházejí, pak nevyhnutelně přichází, čeho se *všichni* bojí. Pověra, že člověk může svým strachem „přitáhnout“ či „přilákat“ něco, co by se jinak nestalo, je hlubokou magickou pověrou. Není na ní ani trocha pravdy.

Uprostřed tohoto všeho však znovu připomenu: Job se ničím během celé knihy neprohřeší proti Bohu. Nic z toho, co formálně nebo obsahově říká, *není* hříchem. Není nepatřičným mluvením o Bohu! (Jb 42, 7)

Bránit hluboce trpícímu člověku vypovědět svůj žal je velikou chybou. Je zradou na obyčejné lidskosti i lásce k bližnímu. Jeho poučování, neřku-li obviňování z kacířství, hereze nebo prostého „to nesmíš říkat,“ je v příkrém rozporu s jasným slovem knihy Job. Ačkoli je zřejmé, že všechna vyjádření v takové situaci jsou nepřesná i nepravdivá. Ale tomu, kdo je vyslovuje, také nejde o preciznost a formulaci. Jde o snahu alespoň nějak nastínit hloubku a šířku bolesti, kterou prožívá. A tak ji umenšit.

A tak *je* člověku dovoleno volat k Bohu v situaci hlubokého utrpení třeba i po konci vlastní existence. Ba dokonce aby bývala nikdy nebyla. Jako to dosvědčují kromě Joba také žalmy i prorok Jeremiáš (Jr 20, 14-18).

Bůh neodmítá člověka v jeho emocionalitě, naopak i v ní nás přijímá. Dvojnásob v obrovském utrpení. Nakonec stejně hereticky a mylně jako dnes Job volal i Ježíš Kristus v onom Elí, Elí, lema sebachteni (Bože můj, Bože můj, proč jsi mě opustil).

Píseň: EZ178 – Krásná je modrá obloha + **modlitba Páně**
Diskuse